

בעין חינוכית מספר 18, יז במרחשוון תשס"ז

בונים גאווה (אמיתית...)

ראשי פרקים להתמודדות חינוכית נוכח מצעד ה'גאווה'.

הרב יונה גודמן, ראש תחום אמוני

הגיליון הנוכחי של 'בעין חינוכית' חורג קצת ממנהגו, ואינו מתמקד באמירה אישית המכוונת אלינו. הוא מנסה לשמש דוגמה לפיתוח גישה חינוכית כלפי סוגיה ציבורית בוערת ורגישה.

הערות רקע

1. על עצם העיסוק בנושא בכיתה

א. מותר וחובה לקיים דיון חינוכי נוכח המצעד, לכל הפחות בגיל חט"ב ומעלה. לא ייתכן שכל החברה והתקשורת (כולל הדתית) מתייחסים לסוגיה, שהיא באמת חשובה ועקרונית, ורק אצלנו בכיתה אין מקום לשיחה על העניין. אמנם תהליך חינוכי אמיתי עוסק בעיקר בבירור ערכינו החיוביים, אך מעת לעת הוא מוכרח גם להביט, במשקפים ערכיות ותורניות, על מציאות החיים הנוכחית ומשבריו. זאת ועוד. ניתן לקיים דיון עקרוני ביחס למציאות, בה בת בוחרת בת זוג, מבלי לתאר את מעשיהן. אין בעיה לדבר בצורה צנועה על עצם הסוגיה, וכבר הקדימו אותנו התורה וחז"ל לאורך כל הדורות. לא יתכן שהחינוך בסוגיות אלו יוקנה רק על ידי התקשורת ומסריו.

ב. מדובר באירוע 'רועש' עם השלכות עקרוניות. לכן, מי שלא מספיק להתייחס אליו לפני המועד המדובר, ראוי שיעסוק בכך אפילו לאחריו (בשבוע הבא), ואז לנסות ולברר את יחסנו לעניין.

ג. לפני ותוך כדי עיסוק בנושא, יש צורך לוודא שתלמידינו זוכרים מה הם כללי הדיבור והשפה הנקוטים אצלנו בכיתה. ניתן לדבר על כל סוגיה, אך בשפה עדינה ונקייה, תוך הקשבה, כבוד לדעות החברים בכיתה וכו'.

2. על הרעש הציבורי

א. היה מי שכתב שטעות עושה הציבור הדתי שמרים קול צעקה. לדברי אותו עיתונאי, אילו כולנו היינו שותקים (הציבור החרדי והדתי-לאומי) אזי איש לא היה שם לב למצעד, והוא לכל היותר היה מקבל חצי דקת התייחסות במדורי התרבות. אני מבקש לדחות טענה זו משני נימוקים. ראשית, מטרותינו אינן נמדדות בשאלה איזה הד תקשורת מעשינו יקבלו. ייתכן שהתקשורת הייתה שותקת, אך אני לא מסוגל לשתוק נוכח חילול כה בוטה של היקר לנו. השמים היו יודעים, ואף הארץ הייתה יודעת (ויקרא יח). תפקידי אינו לשמור תמיד על פרופיל נמוך ולקוות שנושא מסוים יעלם ויישכח מהרה. אנו לא בגטו, ומותר להביע דעה בקול צלול וברור.

ב. שנית, לא נשאלנו האם להקים קול ציבורי. הציבור הדתי לסוגיו כבר הרים קול גדול, ועכשיו השאלה הניצבת בפני היא האם אני כמחנך מתייחס ומסייע לתלמיד להתבונן במציאות, או שאני שוב נותר בשתיקתי.

ג. יש צורך להבהיר לעצמנו ולתלמידינו את זכותו הבסיסית של אדם להביע דעה, ואף לצאת להפגנה. העובדה שיתכן ופרח בקצה המחנה ינקוט באלימות (ושהתקשורת תשדר רק את מעשיו, תוך מצג שווה שכולם כאלה), אינה סיבה להיבהל ולוותר על הכלי הכי בסיסי שחברה דמוקרטית מעניקה לי. ניתן לקיים עצרת, תפילה, מחאה ואפילו הפגנה, מבלי להיות אלימים כלל ועיקר. לא ייתכן שניכנע או ניסחף לפי קצב גלי התקשורת צמאת הרייטינג, ולכן ניבהל, ניישר קו ונשתיק את עצמנו. בכלל, צריך ללמד את תלמידינו לקרוא בין השורות של הזמנות להפגנות ולעצרות, להבין אילו מהם מתוכננים ברוח שאני מזדהה איתה ולבחור ליטול חלק. (הרושם הוא, שבשנים הקרובות עוד יהיו פעילויות ציבוריות במגוון סוגיות, כך שהיכולת הבסיסית להבין איזה סוג פעילות מנסים לארגן והאם אני מזדהה איתה, היא יכולת שעוד תהיה חשובה בתחומים אחרים).

הדיון החינוכי

- א. **העיקר** הוא הדיון החינוכי. בל ניפול שוב לטעות בה אנו ממקדים את כל מבטנו בשאלה האם ליטול חלק במאבק ציבורי מסוים וכיצד, מבלי להקדיש זמן לדיון רוחני וחינוכי פנימי. למחנך (ולהורה) יש תפקיד כפול: מצד אחד, ליטול חלק (תוך שיקול דעת) במערכה הציבורית על דמותה של החברה והמדינה; מצד שני, בו-זמנית לקיים פעילות חינוכית פנימית, להסביר ולכוון על ידי לימוד ושיחה. לעתים קרובות מדי אנו שוכחים את הדיון הפנימי מחמת העשייה החיצונית. תפקידו של איש החינוך הוא לנווט ולאזן בין שני הצרכים, ולהקדיש זמן משמעותי גם לבירור הפנימי, שהוא המפתח העיקרי להמשך הבניין החינוכי ארוך-הטווח.
- ב. על מה מדברים עם התלמידים? ראשית, ייתכן שיש צורך לאפשר שיחה קצרה עובדתית: מה קורה? מדוע? מה שורש הוויכוח (הרי המצעד הוא רק ביטוי וקצה קרחון של סוגיות יותר בסיסיות)? וכד'. ייתכן שיהיה צורך להסביר את היסודות שהם לדעתי ברורים לכל, ולכן לא נכנסתי אליהם בהרחבה.¹
- ג. אני מציע להתמקד הפעם בשני נושאים מרכזיים, שראויים לליבון ולהעמקה בכיתה נוכח הסוגיה העכשווית:

1. **'מה כן?'** בהפגנות ובעצרות אנו מביעים בצורה ברורה את הדרך בה, לדעתנו, כיצד **אסור** לצעוד; כיצד **לא** לחיות. אך האם יש לנו (ולתלמידינו) אמירה מגובשת כיצד **צריך** לחיות? אם המצעד מסמל דבר שהוא בעינינו טומאה, אז מהי קדושה? האם אנו מבינים שיכולה להיות קדושה בחיינו ובחיי המשפחה שלנו? האם ביטוי של קדושה בחיי משפחה מתגלה רק בהקפדה על הלכות? כיצד עליי לעצב את חיי כדי להקרין (גם היום, כצעיר/צעירה שטרם נישאו) ערכיות וקדושה? נאמר זאת גלויות: הציבור החילוני יודע היטב שכשהוא רוצה לדעת 'כיצד מתים', יש לו כתובת אצל השכן הדתי, שיעזור לו לומר קדיש, לברר הלכות 'שבעה' וכו'. 'כיצד מתים' באים ללמוד מהדתיים. אך האם הציבור הרחב מעלה על

¹ בין השאר:

(א) מה ההבדל בין הכרעה על התנהגות אישית (פסולה ככל שתהיה) לבין הפגנתה בראש חוצות;
(ב) מה ההבדל בין (מה שבעינינו מהווה) חולשה או נטייה לא ראויה, לבין הפיכתה לאידאולוגיה מופגנת;
(ג) מה הרגישות המיוחדת של ירושלים, שהיא 'מקדש מלך עיר מלוכה'. לא בכדי אין אנו מתפללים ושרים 'לשנה הבאה בישראל הבנויה', אלא 'לשנה הבאה בירושלים הבנויה';
(ד) ויקרא יח, כב-ל, כולל תשומת לב לריבוי ה'חזרות';
(ה) לא כל פעילות נמדדת ביכולתה להצליח באופן מעשי. לעתים, יש חובת זעקה ומחאה, גם אם מישו מרגיש שהוא לא יעזור באופן ממשי ומעשי. יש לי חובת זעקה למען מצפוני, חובת זעקה למען החברה, וחובת זעקה למען וכלפי שמיא. ייתכן מאוד שרוב הסעיפים הנ"ל ידועים. הם טופלו בהרחבה בתקשורת ואולי אין חובה לגעת בהם. ברם, אם מישו חש שתלמידיו נסחפים נוכח סיסמת הקסם 'זכותם הדמוקרטית' וכו', ייתכן שיש צורך להיכנס לסעיפים אלו. בעיניי, כל הנ"ל מהווה רק קרש קפיצה לדיון העיקרי עם התלמידים.

דעתו ש'כיצד חיים' ניתן גם ללמוד אצלנו, כלומר מהתורה בה אנו מאמינים? כדאי לעיין בפרק על קידוש השם ברמב"ם (הל' יסודי התורה, פרק ה') שכולל פסקה שלמה שאינה עוסקת כלל בקידוש השם במוות, אלא בחיים! חוץ מלמחות על האופן בו אין צורך לחיות, האם אנו למדים מכך על הצורך להעמיק את אומר חיינו? לברר כיצד אנו צריכים לעשות כן?²

רמב"ם הל' יסודי התורה

"ויש דברים אחרים שהן בכלל חילול השם והוא שיעשה אותם אדם גדול בתורה ומפורסם בחסידות דברים שהבריות מרננים אחריו בשבילם. ואע"פ שאינן עבירות הרי זה חילול את השם, כגון: שלקח ואינו נותן דמי המקח לאלתר. והוא שיש לו ונמצאו המוכרים תובעין והוא מקיפן. או שירבה בשחוק או באכילה ושתייה אצל עמי הארץ וביניהן. או שדבורו עם הבריות אינו בנחת ואינו מקבלן בסבר פנים יפות אלא בעל קטטה וכעס. וכיוצא בדברים האלו הכל לפי גדלו של חכם צריך שידקדק על עצמו ויעשה לפנים משורת הדין.

וכן אם דקדק החכם על עצמו והיה דבורו בנחת עם הבריות ודעתו מעורבת עמהם ומקבלם בסבר פנים יפות ונעלב מהם ואינו עולבם. מכבד להן ואפילו למקילין לו. ונושא ונותן באמונה ולא ירבה באריחות עמי הארץ וישיבתן. ולא יראה תמיד אלא עוסק בתורה עטוף בציצית מוכתר בתפילין ועושה בכל מעשיו לפנים משורת הדין - והוא שלא יתרחק הרבה ולא ישתומם, עד שימצאו הכל מקלסין אותו ואוהבים אותו ומתאווים למעשיו הרי זה קידש את ה' ועליו הכתוב אומר "ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר" (יסודי התורה, פרק ה').

2. **נושא שני** שראוי לדיון: במובן מסוים ראוי לשמוח על ההשלכה החינוכית של קול הזעקה שהציבור הדתי הרים. ללא קשר לדיון הקולני (מתי דברים מוכרעים במאבק ציבורי ולא בהידברות), יש כאן אמירה פנימית חשובה. היא מזכירה לעצמנו שיש לנו קווים אדומים, בהם נאמר – בלי אלימות, 'עד כאן'. באווירה הפוסט-מודרנית ממנה מושפעים תלמידינו נדמה שהכול לגיטימי, שכל אחד בוחר למה הוא מתחבר, ושאינו לאיש זכות להציב גבולות. המחאה הנוכחית מזכירה לנו, שלעתים יש שחור ויש לבן; יש קדושה ויש טומאה. יתרה מזאת. לעתים קרובות, תלמידינו חשים רצון כה עז 'להשתלב בחברה', 'להשפיע מבפנים', 'להיות חלק מעם ישראל', 'לא לפרוש מהציבור' וכו', שהם (והוריהם...) אינם יודעים מתי לומר בצורה בהירה, 'עד כאן'. נושא זה מופיע בצורה מופלאה בדבריו של הרב סולוביצ'יק זצ"ל **על הפרשה שלנו**.³ לדבריו, בתחומים מסוימים ניתן לשתף פעולה עם כולם וללכת יחד כתף אל כתף, בבחינת הליכתו של אברהם לכיוון הר המוריה: "ויקח את שני נעריו אתו".⁴ אך יש שלב מסוים, בו מי שרוצה להגיע להר המוריה נאלץ לומר: "ישבו

² "יאהבת את ה' אלקיך": שיהא שם שמים מתאהב על ידך, שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים, ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו? אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה. אוי להם בריות שלא למדו תורה, פלוני שלמדו תורה – ראו כמה נאים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו, עליו הכתוב אומר 'ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר'. אבל מי שקורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ואין משאו ומתנו באמונה, ואין דיבורו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו? אוי לו לפלוני שלמד תורה, אוי לו לאביו שלמדו תורה, אוי לו לרבו שלמדו תורה, פלוני שלמד תורה – ראו כמה מקולקלן מעשיו וכמה מכוערין דרכיו! ועליו הכתוב אומר 'באמר להם עם ה' אלה ומארצו יצאו' " (יומא פו ע"א).

³ הרב י"ד סולוביצ'יק (תשל"ד). ויחלום יוסף חלום, בתוך: **חמש דרשות**, ירושלים: מכון אורות, עמ' 29–32.

⁴ ברא' כב, ג.

לכם פה עם החמור, ואני והנער [כלומר, יצחק] נלכה עד כה ונשתחווה". יש שלב מסוים, בו דרכינו נפרדות. אנו לא שותפים לכל דבר (או שותקים על כל דבר) בשם האחדות. אחדות אינה אחדות. יש לנו דרך, ואנו לא סרים ממנה. יתכן אמנם שבעתיד "ישובה אליכם", אך עלינו לדעת ששיתוף הפעולה המעשי אינו בכל דבר ואינו בכל מחיר. יסוד זה בא לידי ביטוי גם בפרשה הבאה: בני חת אומרים לאברהם שהוא 'אחד משלהם' ("אתה בתוכנו"), אך הוא מתעקש: גר ותושב אנוכי. דעו לכם, שלא בכול אנו זהים, ואיני מוותר או מטשטש את ייחודי. לעתים קרובות, במפגשי 'דתיים חילוניים' מנסים הדתיים למצוא חן על ידי טשטוש ההבדלים ואפילו הסתרתם. והרי לא ניתן ליצור היכרות אמיתית בין דתיים לחילוניים אם אנו 'נשחק' דמות של בעלי עמדה חילונית. עלינו ללמוד להביע את עצמנו, תוך נאמנות לערכינו, ומתוך כך לגשת לדו-שיח גלוי וברור על עתידנו המשותף.

במה התבטא הקורבן, שהביא אברהם על מזבח העקידה? התשובה הרגילה היא, כי הקורבן היה בזה, שאברהם היה מוכן להקריב את יצחק. נכון, בוודאי. אולם נדמה לי, כי נוסף על יצחק הקריב אברהם עוד משהו: את יחסי הידידות שלו עם מכרם וחבריו, איתם שיתף פעולה במשך הרבה שנים בשטחים שונים... אנו, חברי המזרחי, נוקטים בשיטה שנוסחה על ידי אברהם בהודעתו לשני הנערים. כדי לבנות את מדינת ישראל צועדים אנו עם כל המפלגות, מפני שמאמינים אנו, כי מדינת ישראל היא הדרך המובילה אל הר המוריה, ומפני שברור לנו כי לבדנו לא תצליח נסיעתנו בדרך זו. לכן מקיימים אנו את ה'ויקח את שני נעריו אתו ואת יצחק בנו ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו האלוקים'.

האם פירושו של דבר הוא, כי הולכים אנו עם כל אחד ואחד אל הר המוריה, כי מוכנים אנו להרשות לשני הנערים לחלל את קדושת הר המוריה ולהשתחוות לכל הגילולים? לא! כשהדבר נוגע להר המוריה, להלכות אישות, חינוך... מצהירים אנו בגאון לשני הנערים, יהיו מי שיהיו בקואליציה אתנו: 'שבו לכם פה עם החמור, ואני והנער נלכה עד כה ונשתחווה'. קדושת הר המוריה חייבת להישמר כדין וכדת... אנו משתפים פעולה אתכם בכל המפעלים, אולם אין פשרות בנוגע ל'מקום אשר אמר לו האלוקים', בנוגע למטרה הסופית של נסיעתנו בת האלפיים חזרה לארץ ישראל...

(הגרי"ד סלוביצי'ק, חמש דרשות, עמ' 32).

סוף דבר, הרבה ערכים חיוביים צריכים ויכולים להתברר, גם מתוך מציאות משברית מורכבת. עלינו להאמין בכוחנו, להפשיל שרוולים ולהמשיך בעשייה החינוכית. **בעוז ובענווה.**

והאמת והשלום אהבו.

בברכה,
יונה גודמן

הערה: מומלץ לשמור על דפי 'בעין חינוכית' לשימוש עתידי. כן נשמח אם תפיצו את הדברים הלאה, למשפחה ולחברים מחוץ למכללה. מי שמוכנה לשתף את כלל הבנות במחשבות בתחומי חינוך וחיים, המתאימות לרוח של 'בעין חינוכית', מוזמנת לשלחן אליי: yyg8@zahav.net.il. בברכה, יונה ג'.